

Шота Руставелі

ВИТЯЗЬ У ТИГРОВІЙ ШКУРІ

Вступ

Той, що силою своєю звів небесну височінь,
Що високим горнім духом сповнив душі сотворінь,—
Він ці землі многобарвні дав для людських володінь,
Він царів настановляє, як свою подобу й тінь.

Ти, єдиний боже, твориш образ світу, плоть і твердь!
Щоб диявола збороти, сил пролий мені ущерть,
Ти закоханих бажання в нас на все життя потвердь,
Полегли тягар гріховний, що могутніший за смерть!

Лева владного, що гідно носить спис разючий, щит,
Меч Тамар, цариці - сонця, лала¹ світлого ланит,—
Чи його посмію славить, чи складу² пісенний спит?
Мед вкушать не так солодко, як в його вдивлялись вид

Про Тамар тепер співаймо, лиймо ключ кривавих сліз
Я колись виборні оди їй на славу вже приніс;
Гішер³ плес я взяв чорнилом, а комиш калямом⁴ стис.
Хто мій спів почує, в того пісня влучить, наче спис.

Їй на честь солодкі вірші скласти звелено мені,
Славословити волосся, вії славити рясні,
Лали вуст, зубів кристали, щільно зімкнуті й тісні.
На ковадлі олив'янім ломлять камені міцні!

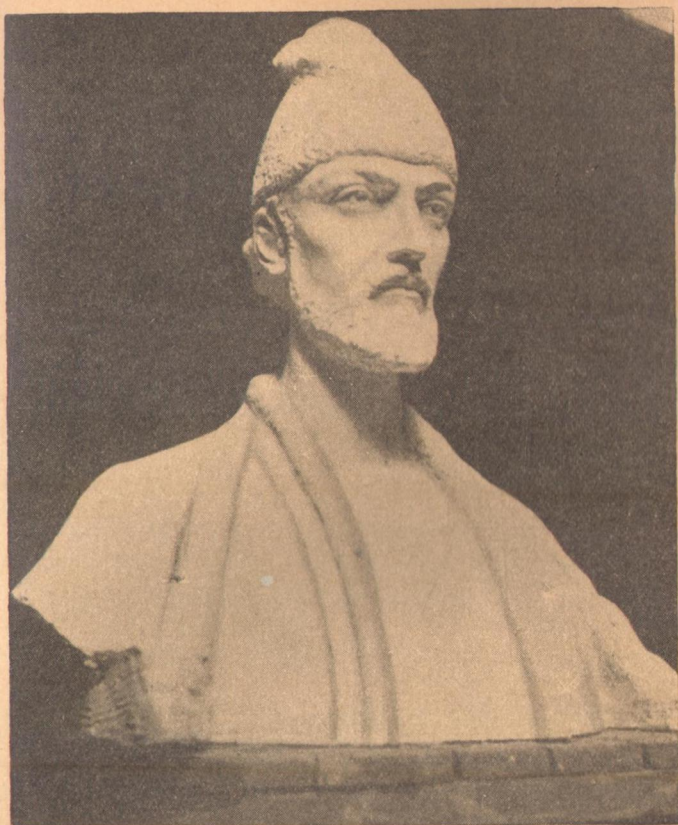
О, тепер мені потрібне вміння, серце й красність слів,—
Обдаруй мене могуттям, щоб творити я зумів!
Пригадаймо Таріела⁴, що ім'я його — як спів,
Тих просвітлених трьох героїв, рабськи відданих братів.

¹ Лала — рубін.

² Гішер — дорогоцінний камінь агат.

³ Калям — тростинка для писання.

⁴ Таріел — герой поеми.

ШОТА РУСТАВЕЛИ

Бюст роботи скульптора професора - орденоносця Я. Ніколадзе

БИТВА ТАРИЕЛА

Ілюстрація художника С. Кобуладзе до ювілейного видання поеми Шота Руставелі
„Витязь у тигровій шкурі“

Сядь і плач за Таріелом! Сліз рясних не спиниш плин.
Де зродився той, що був би Таріелу рівний він?
Я, Руствелі, вірш складаю, в груди зраниений на скін,
І устенну давню повість я нижу в разок перлин.

Я, Руствелі, збожеволів, побиваючись за тою,
Що підвладне їй вояцтво, військо, ладнане до бою,
Знемагаю і ніколи ран любовних не загою,—
Хай землі дасть на могилу, чи цілющого напою!

Цю стару іранську повість, що й в картвельській мові квітне,
Передавану з рук в руки, наче перло те самітне,
Я знайшов і склав у вірші,— похвали це діло гідне.
Від величної красуні я на слово жду привітне.

Хоч і сліплять очі любові, прагну бачити їх знову:
Серце, здолане коханням, аніде не знайде схову.
Геть жалі! Хоч душу зрадує, плоть спаливши буйнокрову!
Щоб три образи співати,— треба барви й сили слову.

Хай всі люди поважають долю, кожному надану:
Працівник хай знає працю, войовник — відвагу бранну;
Хай пізнає шал кохання, хто обрав собі кохану,—
Хай його шанують люди, хай він їм являє шану.

Віршування споконвіку — мудрих дум галуззя гоже.
Людям корисно — побожно віршування слухать боже,
І тоді в натхнених душах втіха й радість переможе.
Тим вірш добрий, що він стисло довгу мову викласть може.

Для коня найкраща проба — довга путь крізь гори й луки,
Для грача у м'яч є спитом влучний змах і лет опуки,—
А поет повинен вірші, наче коней, взяти в руки.
От, коли розмова в'яне, вірш занидіє з докуки.

Придивіться до поета, чи початий вірш не зблідне,
Чи не стихне, не змаліє річ картвельська, слово рідне,
Чи він мови не вкоротить, чи не стане слово бідне,
Чи, мов грач меткий, чоганом¹ діло він звершить побідне.

Не зовіть того поетом, хто випадком, ненавмисне,
Кілька слів пустих, нікчемних, у нудного вірша втисне,
Хоч і пнеться до поетів, хоч бундючиться він злісне,
Хоч, немов той мул, гвалтує: „Ти найкраща, власна пісне!“

Є такі, але й інакших знаю віршників багато,
Що не годні слів доброти із разючого булата.

¹ Чоган — кий для гри в м'яча, „гілка“.

Це — мисливці недолугі. Їх стріла, легка й щербата,
Непридатна бити звіра, поціляє в звіренята.

Треті є ще відмінні: не бракує їм кебети
Прикрашати співом сварку, гулі, гульбища й бенкети,—
Досить з них, якщо їм скажуть: „Склав співаннячко дзвінке ти“.
Лиш в значних, широких творах визначаються поети.

Той — поет, що труд свій творчий береже, мов дань велику,
Щоб даниною цією тішить діву сонцелику,
Дум своїх вславлять владика, і кохать її довіку,
Тільки їй одній віддати мови звучної музику.

До тієї, що вже славив, знов пісенним лину хором,—
Це для мене честь велика, не потала і не сором;
В ній — мое життя, в жорсткій, з гнівним, наче в зікха¹, зором
Я ім'я її співаю, перлом всаджую прозорим.

Славлю я любов високу, душ піднесених потугу,
Що її не вкласти в слово, в нашу мову недолугу.
Дар небес — таке кохання, поривання вищі духу,—
Хто його пізнати прагне, той приречений на тугу.

Мудреця незрозуміла та чудна любові суть,
Всі слова для неї кволі, і не всім її збагнуть;
Це — не хтиве перелюбство, вгрузле в плотську каламуть,
Це — любов, яку коханці за зразок собі беруть.

По-арабському „шалений“ і „закоханий“ — одне,
Бо і справді шаленіє, хто мети не досягне.
Є такі, що дух їх лине у сягання неземне,
Інший має ницу вдачу — він красунь не промине.

Хто кохає, той красою мусить соняшно сіять,
Мати мудрість і багатство, бути сповненим завзято,
Мати розум і терплячість, переможця славу стая,—
Хто не мав цього, коханцем той себе не може звать.

Незбагненна і прекрасна, дивна тайна є в коханні
І до нього не рівняти любодійництва погані;
Хіть — одне, кохання — інше, поміж них безодні й хлані,—
Їх не плутайте, вслухайтесь в ці поради, мною дані!

Закоханці — ширі й вірні, не розпусні блудодії.
Хто з коханою розстався — дужче стогне в безнадії,
Хай суворий, хай злостивий, їй єдиний шле всі мрії,
Я ганьблю любов безсердну і жадливі ласки тії!

¹ Зікх — леопард.

Отакі діла, коханці, ви коханням не зовіть :
Полюблять одну сьогодні, взавтра іншу полюбить,—
Це похоже на хлопчачу, не приборкану ще хіть,
Бо коханець ширий здатен занедбати світ умиць.

Знак найвищої любові — почуття свої таїти ;
Пригадавши образ любий, заховатися від світу,
Віддала шаліти й мліти, пламеніти і горіти ;
Гніву любки не жажнувшись, їй годити і служити.

Заховати тайну серця треба від найближчих навіть,—
Можна стогоном жальливим честь коханої знеславить.
Ні, закоханий нікому почуття свого не явить,
Через неї він палає, та вогонь за радість править.

Хто про любку сповіщає — безум вірити такому,
Він собі і їй нашкодив, ось його хосен по тому ;
Чим кохану вславить, давши волю наклепу лихому ?
Нащо ж болю завдавати, душу мучити блигому ?

Удає людина часом, мов укохану голубить,—
Чом же він ганьбить коханку, а, бува, й про неї трубить ?
Хай нелюбу звеважає, та навіщо глумом губить ?
Більш, як душу, більш, як серце, злий злостиве слово любить.

Закоханцеві не сором, як за любовою він плаче,
Як блукає самотою, світ покинувши неначе,
Як, в розлуці з нею бувши, він нікого більш не бачить.
Ліпше хай не знають люди про чуття його гаряче.

Повість четверта

ПРО ТЕ, ЯК АВТАНДІЛ ШУКАВ ТАРІЕЛА

Діюнос та мудрий Езра свідчать так про людські долі :
Годні жалощів троянди, вкриті інеєм, схололі ;
Годен жалощів і витязь, поставніший від тополі,
Що вітчизну залишає, самотою їде в полі.

Автанділ промчав те поле за чотири перегони,
В край чужий в'їздить, мінає він Аравії кордони ;
З Тінатін розставшись, в тузі серце витязя холоне :
„Був би з нею — не ридав би, на життя б не слав прокльони“.

Вкрили зморену троянду свіжий сніг, мороз, метіль.
Він виймав ножа, щоб серце простромити серед піль,
Говорив : „Цей світ стократно збільшив розпач мій та біль.
Занедбав я ради неї арфу, ліру і свиріль“.

І його троянда в'яла, вже ясних не знавши днів.
Серцю мовив: „Будь терпляче!“ — так і сили бадьорив;
Проминув у мандрах много він чужних, чужих країв,
З ким стрівався по дорозі — з тими дружньо говорив.

Він ридав, і слюзи в море протікали крізь поля.
Був кулак — за узголов'я, ложем — камінь та земля.
Мовив: „Люба, я до тебе серцем лину іздала,
Бо мене і смерть за тебе не страшить, а звеселя“.

Він пройшов усі країни, простір лону всеземного,
Скрізь бував і попід небом проминув усі дороги,
Та про зниклого тужливця аніхто не знав нічого.
Без трьох місяців три роки вже з часу минуло того.

Він побачив край суворий, край страшного здичавіння.
Місяць їхав там, не стрівши ані жодного створіння,—
І Рамін та Віса навіть не страждали так з тужіння,—
Все ж до любові своєї цілоденно слав моління.

Він добрався до верхівлі височезних, диких гір,—
Перед ним розкрились доли, на сім день ходьби завшир.
Під горою бігла річка, між бескед крутивши вир,
І з обох боків до неї підступив похмурий бір.

Сівши там, лічив він скільки день до строку вже пройшло,—
Зо два місяці лишилось. Тож смутив своє чоло.
„Раптом все змарніє діло!“ — страшно й здумати було.
Хто родитись вдруге може? Хто добром оберне зло?

Зупинивсь, і думу думав у нестерпній тяготі:
„Повертать? — невже ж ці роки гаять мав я на меті?
Що своїй зорі відмовлю, змарнувавши дні оті,
Не довідавшись про того, що шукав його путі?“

Не вернусь — на пошук дальший скільки згаю літ і днів,
Щоб хоч вістку роздобути, хто ж той витязь, де ж то він?
Час призначений скінчиться, і заплаче Шермадін,
До царя піде і скаже про безвісний мій загин.

Як просив я, він розкаже, що кінець прийшов мені,—
Гірко це їм буде чути, прийдуть їм тужливі дні.
Як тоді живим вернути з мандрувань по чужині?“
Плачучи, він так міркує, думи зважає сумні.

„Справедливості твоєї чом я, боже, не зазнаю?
Чом в нічев'я обертаєш блуканину цю безкраю?
Радість вигнавши із серця, дав гніздитись там одчаю.
Не посохнути ніколи сліз невинному ручаю!“

Він сказав: „Найкраща рада — це терпіння безнастанне.
Геть загибель передчасну! — тож і серце хай не в'яне.
Я без бога не здолаю діло виконати жадане.
Те, що має бути, — буде; що роковано — те стане“.

Він сказав: „Померти ліпше, як життя в ганьбі тягти!
Тінатін, як ти вернешся, стріне в сивій красоти
І про витязя питає, — що тоді відмовиш ти?“
В думах цих ішов край лісу кріз дрягву й очерети.

„Я зустрів усе живе, всі країни перейшов,
Та ніде не бачив левня навіть сліду підшов;
Правду кажуть, що не витязь — дів тоді нас поборов!
Годі плакати даремно, марно лити сльози й кров!“

Автанділ крізь бір та річку до гірських спустився підніж;
Їхав ристю, і навколо шелестів сумний комиш.
Силу левня потонила тьма доріг і бездоріж,
І лица кристальне поле прорість всіяла чорніш.

Він рішив назад вертати, й сльози стигли на обличчі.
В даль вдивлявся, путі шукавши на долині межиріччі,
Місяць жодної людини не побачивши у вічі;
Дикий звір блукав у хащах, — не стріляв із лука дичі.

Автанділ і сам здичавів, горе змучило сірому,
Та, як брєнний син Адама, голод він одчув і втому.
Звіра вбив він. Так влучати не щастило і Ростому!
Взяв кресало й на галяві розпалив багаття з лому.

Скакуна пустивши пастись, м'ясо пік, підклавши хмизу.
Раптом бачить: мчать до нього шість комонників ізнизу.
„Це — розбійники! — подумав. — Тут привілля лиш харцизу!
В цих місцях кому бувати, як не злому горлорізу?“

Лука взявши, він подався їм назустріч у завзятті.
Юнака блілого везли два мужчини бородаті, —
В нього кров текла по лобі, скроні раню розтіг;
Він конав уже — й ридали невтоленно провожаті.

Витязь крикнув: „Стійте, люди! Ви вертаєте з розбою?“
Відповіли: „Заспокойся! Зжальсь над долею лихою!
Поможи нам, — не допоможеш, то проймися й ти журбою,
Сівши з нами, і ридавши, і заріши бородою“.

Автанділу розповіли — і слова їх мчали в леті: —
Про своє життя, про лихо і дістали рани де ті:
„Ми утрюх брати. І кожен — володар на рівній треті
Міста дужого й значного в славних землях, в Хатаєті.

Чули ми, що добрі лови в цих місцях. Тож підготовчі
Закінчивши справи, вийшли, а за нами — військо й ловчі.
Місяць нищили тут зграї і оленячі, і вовчі,
На полях, на скелях, в пущі наточили крові й жовчі.

Ми, брати, в ділах ловецьких всіх стрільців перемогли,
Стали втрюх тоді змагатись і сваритись почали.

„Так, як я, ніхто не вміє слать разючої стріли!“ —
Кожен з нас пишався. Правди ж розпізнати не могли.

От сьогодні, відіславши ловчих з ворохами шкір,
Ми собі сказали: „Нумо, кінчимо в змаганні спір.
Тут лишившись, позмагаймось, в кого ліпший стріл та зір!
Будем бить не те, що вкажуть, а як сам наскочить звір“.

Трьох лишили зброєносців, щоб слугу мав кожен брат,
Решті ж — війську та мисливцям наказали йти назад.
Полювали по узгір'ях, на полях, між круч і гряд,
Жоден птах од нас не скрився, звіра клали взапопад.

Раптом тут з'явився витязь. Вид його вгорнула мла,
Кінь під ним — Мерані чорний, перло блискало сідла;
Шкуру тигрову накинув він на плечі й круг чола.
Жодна мрія отакої красоти ще не сягла.

Ми дивилися і сліпли, тільки зір його блисне,
І казали: „Як не з неба, — значить, сонце він земне“,
І захтіли захопити те видіння осяйне, —
От і стогнемо віднині, долю кожен з нас клене.

Я, найстарший, того левня попросив мені віддати,
Похвалив коня середній, румакову масть і стать,
Захотів лише молодший в герці рицаря здолати, —
Давши згоду, до красуня ми наблизилась на п'ядь.

Губи левня, як троянди, прикрашали блиск алмазу, —
Він в замисленості гордий нас оглянув, і відразу
Ми в очах його узріли і зневагу, і відразу.
Вчувши крик, провів рукою по бичу — залізів'язу.

Наймолодшого пустили, най би сам устряв до січі.
Той, на витязя помчавши, „Стій но! Стій но!“ — крикнув двічі.
За меча не взявся витязь. Ми спинились на узбіччі.
Раптом — бич упав на брата, кров скипіла на обличчі.

Брату голову розкраяв канчука одним змахом.
Повалив у прах зухвальця, кров його змішавши з прахом,
Кинув долі, наче трупа, нам, завмерлим бідолахам;
Сам же, гордий і суворий, вільно далі їхав шляхом.

Тихо, повагом поїхав у тигринім убранні...
Ой, поглянь,— неначе сонце, витязь їде на коні!—
Показали Автанділу подорожники сумні:
Майорів там чорний огир проти сонця вдалені.

Снігом сліз уже не крилась Автанділова шока—
Не дарма забрали мандри стільки сил в мандрівника!
Бо коли людина знайде те, чого вона шука,—
Забувається все горе, туга гоїться тяжка.

Він сказав: „Братове! Далеч я пройшов усіх доріг,
Того витязя шукавши, батьківщини геть відбіг.
Лиш од вас почув я звістку, що ніде почуть не міг.
Дай вам, боже, щоб ніколи вас одчай і не постиг.

Бог втолив мені сьогодні всі бажання і труди,—
Хай і вашому ж він брату дасть рятунок із біди!“
Показавши свій притулок, їм сказав: „Ідіть туди,
І самі спочиньте, й брата покладіте край води“.

Це сказавши, витязь рушив, залишив понурий люд.
Мчав конем, летів, неначе сокіл, звільнений від пут.
Як назустріч сонцю місяць, вгору гнався він отут,
Пригасав у нього в грудях злий вогонь блукань і зблуд.

Їдучи, майбутню зустріч він обдумував помалу:
„Може слово нерозважне лиш піддять шаленцю шалу!
Мудрий мусить в кожній справі обмірковувать ухвалу,
Не втрачати супокою, постанову мати сталу.

Шаленіючи в нестямі, розлютившись божевільно,
Він нікого не пускає підійти до себе щільно,
Тож і наша зустріч боем закінчиться неухильно,—
Хтось із нас тоді поляже“.— Отже він ховався пильно

І казав: „Невже даремно я терпів такі тортури?
Єсть пристанище на світі десь у кожної натури,—
Хай їде, куди він схоче, хоч в узгір'я, хоч в баюри,
Та я знайду шлях до нього крізь які завгодно мури“.

Так блукали манівцями, мандрували дві доби,
Заморились, зголоділи, потопилися з ходьби,
Без угаву й відпочинку йшли на гори та горби,
На поля з очей ронили сльози розпачу й журби.

Вдень ішли, й прийшли надвечір до крутих, стрімких бескед.
В них були печери, в прірві ж поринала річка в лет,
Над рікою став стіною незчислений очерет
І дерева височезні нахилялися вперед.

Перебрівши річку, витязь простував крізь верболіз.
Автанділ, коня припнувши, сам на дерево поліз
І, з найвищої гілляки зірко глянувши униз,
Бачив: витязь до печери йшов, люючи потоки сліз.

Рицар, вбраний в шкуру тигра, чагарі рясні прoder.
В чорне хутро заповита, вийшла дівчина з печер,
Гірко плачучи, спинилась, стогін на вустах завер.
Підійшов до неї витязь, пригорнув її тепер.

Він сказав: „Асмато, сестро! Всі мости упали в море!
Не змогли знайти ми тої, що за неї терпим горе!“
Бив себе у груди й слізьми вкрив лице своє прозоре,
Обіймав зомлілу діву, мов дитя кохане й хворе.

На собі волосся рвали, аж стемніла темінь гаю.
Обіймалися обое, пригорталися без краю,
Не було риданням їхнім ні спочинку, ні розмаю.
Автанділ здаля дивився й дивувався з їх одчаю.

Перша дівчина ушухла, стамувавши в серці біль.
Завела коня в печеру, виісми трав туди і зіль;
Зброю рицаря забрала, знявши з нього без зусиль,
А тоді ввійшли в печеру й не виходили звідтіль.

Як дізнатись Автанділу, що їм душу так пекло?
Вийшла дів, вбрана в хутро, вже як зовсім розсвіло,
Привела коня й серпанком втерла огирю чоло,
Внесла тихо, щоб не брязнуть, зброю витязя й сідло.

Витязь той, напевне, довго не затримувавсь ніде.
Плаче дівчина й руками б'є у лоно молоде,
Бо прощається вже витязь, на коня сідять іде.
Спохмурніло, стуманіло личко дівчини бліде.

Автанділ дививсь на левня, на красу просвітлх рис,—
В нього гарні, чорні вуса, бородою ж не заріс.
Автанділ чув пах алое, що вітрець йсму приніс.
Для красуня вбити лева, як для лева — вбити кіз.

Рицар їхав верхи. Слалась перед ним стара дорога,
Де за хашами долина починалася розлога.
Автанділ дививсь на левня, заховавшись яко мога,
І казав: „Чудесно справу розв'язала ласка бога.

Чи господь ласкавий міг би ліпшу ще створить нагоду?
Полоню я діву й змушу все життя їх з віку, з роду
Розказати, а натомість і свою повім пригоду.
Так і витязя не вражу, не зазнаю й сам я зводу“.

Злізши з дерева, коня він одв'язав і з'їхав з кручі
До печери. Навстяж двері розчинилися рипучі,
Звідти виринула дівка, сльози ронячи пекучі,
Бо гадала, що вернувся той красунь, кристал сліпучий.

Як узріла незнайомця, заметалась, скільки сил,
І побігла, щоб сховатись десь поміж дерев і брил.
Та схопив, немов куріпку, тую діву Автанділ,
Тільки лементом дівочим залунав охресний діл.

Але дівка не скорилась,— люттю зір її пала.
Затремтіла, мов куріпка в гострих пазурах орла.
Все якогось Таріела звала, руки простягла.
Автанділ уклінно клявся, що не вчинить діві зла.

„Я — людина, син Адама,— він казав їй,— помовчи!
Бачив я бліді фіалки і троянду у плачі,—
Розкажи мені про того, з хутром тигра на плечі.
Лиха я не заподію! Не виснажуйсь, кричучи“.

Дівка мовила розважно, хоч і сліз ще є сліди:
„Ти шалений — схаменися, не шалений — відійди!
Розказать причину просиш горя нашого й біди?
Ні, на розповідь одверту не надійся і не жди“.

Так сказала: „Нащо, левню, ці благання шлеш мені?
Є діла, що їх не спише і перо, й слова земні.
„Розкажи“ — ти раз промовиш, відповім сто раз я — „Ні!“
Ліпший сміх, ніж плач, та нині я волю дні сумні“.

„Ти не знаєш, дівко, скільки лиха я зазнав та бід,
Як я, витязя шукавши, обійшов даремно світ.
От знайшов тебе! І хоч би я тобі навіки збрід,
Не пушу, аж доки правди не розкажеш ти, як слід“.

Дівка мовить: „Де ти взявся? Хто ж бо я і хто ж бо ти?
Відійшло від мене сонце і не може допомгти!
Відповім тобі я просто — нащо мову цю тягти?—
Що б не діяв ти зі мною, не доб'єшся до мети!“

Знову він її благає, зарошає слізьми вії,
Та, нічого не добившись, знемагає в безнадії.
Очі враз стають криваві, почуття клеочуть злі,—
Він схопив її за коси і ножа притис до ший.

Мовив їй: „Тебе звільнити? Відпустить тебе у пушу?
О, невже ти прирікаєш на печаль мене ще дужчу?
Я до тебе й не торкнуся, як розкажеш правду сушу,
А як ні,— хай бог карає, та живою не відпущу!“

„Ти обрав поганий засіб тайну звідати чудову:
Як не вб'єш мене,— так само далі житиму я знову
І тоді навіщо маю довірять твоєму слову?
А заб'єш,— як розпитаєш ти померлу, безголову?“

Знову каже: „Звідки й хто ти? Наша бесіда пуста!
Мій живий язик ніколи тайн не викаже спроста!
Вбий мене тебе я змушу— воля це моя і мста.
Розірви ж мене, як нищать непотрібного листа.

Я померти не боюся, хай приходить смерть хутчій,—
Висхне сліз тоді затока, зникне біль тоді тяжкий;
Я ціную світ не більше, ніж полови той одвій!
Як тобі сказати правду? Хто ти, витязю, такий?“

Сам собі промовив витязь: „Не доб'юся так нічого.
Мушу вигадать і вдатись я до засобу нового“.
Він її пустив і, сівши, плакав знову ревно й багато,
Йй казав: „Тебе образив — як же жити після цього?“

Хмура дівчина сиділа, безвідрадна і журлива.
Автандіа ридав, не змігши розгадати цього дива,
У саду з троянд рожевих сліз рясних бриніла злива.
Раптом, жаль відчувши в серці, заридала гірко й діва.

Жаль їй витязя сумного, сліз затримати несила,
Хоч і словом не озвалась,— як чужа з чужим, сиділа.
Він примітив, що майнула в серці діви мисль неспіла,
І, упавши на коліна, так сказав їй: „Діво мила!

Знаю — ти мені не віриш, хоч тут в розпачі загину:
Я для тебе — зайда, здатний на образу і на кпину.
Я молю тебе: довірся хоч на мить мені єдину,
Адже сказано, що треба сім разів прощати провину.

Заслужив своїм безглуздям я твоє чуття вороже,
Та пожалуй закоханця, на кохання зглянься гоже.
Звідки ждять мені помощи, хто, крім тебе, допоможе?
Душу я віддам — людина дати більшого не може“.

Тільки дівчина зачула, що він каже про кохання,
То помножився стократно плач її, тяжкі зігнання,—
Не всміхнулась, застогнала, аж здригалася з ридання:
Зглянувся бог на Автанділа і втолив його бажання.

Думав він: „Від слів любовних як бліднішають рум'яніці!
Видно, змушує хтось плакати, завдає жалю цій бранці“.
І промовив: „Навіть смерті не лякаються коханці.
До закоханих, о сестро, мають жаль і злі поганці.

Я, шалено закохавшись, мусив мук тяжких зазнати,
Бо мені сказала любя йти і витязя шукати;
Я пішов, переборовши всі завади, всі загати,—
Вас знайшов аж тут, і можеш врятувати мене одна ти!

Образ витязя навіки сповнив душу сумовиту.
Через нього знавівівши, я сумний блукав по світу.
Тож склади свій вирок, діво: чи звільни мене від гніту,
Давши жить мені, чи знищи, тугу збільшивши неситу!"

І приємніші, ніж перші, він почув слова дівичі:
„Ти знайшов найліпший засіб допитатись таємниці.
Спершу тільки лють збудили у душі загрози ниці,
Та тепер здобув ти друга і сестру над всі сестриці.

Вірно ти зробив, так палко закликаючи любов'ю,—
Йй я вірю, не піддавшись ні грозьбі, ні краснослов'ю.
Дам розраду і пораду я твоєму безголов'ю,
Послужу тобі я ревню і життям своїм, і кров'ю.

Пам'ятай же: як моєї ти послухаєш поради,—
Стрінеш витязя, що всесвіт обійшов його заради;
Не послухаєш — не стрінеш, скільки б сліз не лив з досади,
Прокленеш життя, загинеш од нестерпної надсади“.

Витязь мовив: „Давню байку пригадав я зненароку:
Два якихось чоловіка десь ішли, піддавши кроку,
Та один із них зненацька у криницю впав глибоку.
Другий бідкався і плакав, бігав з того, з цього боку.

Він гукав до ями: „Друже, залишайся тут, пожди,—
Побіжу я по мотузку, щоб тебе тягти з води!“
Зливувався тоді і крикнув хлопець, що зазнав біди:
„Як же я не буду ждати? Звідси ж я втечу куди?“

От і ти тримаєш, сестро, рятівничий мотузок:
Я нічого не подію без твоїх указівок,—
Ти — бальзам од божевілля, так порадь же дальший крок!
Хто б став голову здорову в полотна вгортать шматок?“

Мовить дівчина: „Мені не міркування до вподоби!
Ти — достойний, добрий витязь, в цім іще вагався хто би?
Тяжко змучившись, знемігши, як од лютої хвороби,
Ти знайшов, нарешті, левня незрівнянної подоби.

Докладніш тобі про нього не повість ніхто в природі,—
Якщо сам він не розкаже, то й повірить іншим годі!
Почекай, щоб він вернувся, і спитай при цій нагоді;
Жди,— нехай троянд не миють сліз потоки повноводі.

Я скажу, якщо почути хочеш наші імена ти:
Таріел — так зветься витязь, в шалі змушений страждати,
А мене, вогнем палиму, ти Асмаг повинен звати,—
Не один, а десять тисяч зойків мушу я плекати.

Більш нічого не промовлю, хоч з тобою й однодумці:
Він блукає і полює, і буяє шал в безумці.
Ми живем отим, що з ловів принесе в мисливській сумці,—
І не знать, чи скоро прийде, чи спізнитись мав на думці.

Прошу я: зажди на нього, не відходь звідсіля нікуди.
Може, я його вблагаю, як додому він прибуде.
Може, жаль і милосердя западе до нього в груди,—
Втішиш ти тоді кохана, все почувши без облуди*.

Витязь дівчини послухав, з нею думку свою погодив.
Раптом шум вони почули: хтось в проваллі шлях знаходив,—
То, як місяць засіявши, Таріел на гору сходить.
Заховались вдвох — не в силі Автанділ стаїти подив.

Діва мовила: „До тебе бог являє ласку скору,—
Заховайся ж до печери, щоб не бачив він знадвору,
Бо іще ніхто й ніколи не чинив йому відпору.
Може, якось вмилюю душу витязя сувору*“.

Тільки, вбігши до печери, Автанділ у темі зника,—
Таріел уже підходить, відкидає канчука,
Обіймає діву, плаче, сльози ллються, як ріка;
Автанділ же поглядає на обох із тайника.

Юнака лице кристальне зжовкло з туги, як бурштин.
Стисши діву в чорнім строї, побивався довго він.
Зброю дівчина забрала, а коню дала спочин.
Змовкли. Вії, наче леза, перетяли слізний плин.

Автанділ, немов той бранець, крізь щілину виглядав.
Діва килим з шкури тигра простелила, щоб сідав,
Сів на нього журний витязь і ще дужче застогнав,
І кривавими сльозами заволожив свій рукав.

Стала діва розкладати тихе вогнище з гілок,
Бо гадала, що шаленець з'їсть печеного шматок,—
Подала найліпший кусень без прожилля, без кісток,
Але виплюнув, не з'ївши,— сил забракло й на ковток.

Він схилився, задрімавши, та прокинувся за мить,
Раптом скочив, гучно скрикнув, мов злякався яких страхіть,
І забивсь грудьми об камінь, аж по тілу кров струмить.
Геть роздряпавши обличчя, діва в розпачі сидить.

Мовить так: „Скажи, що сталося? Спам'ятайся, схаменись!“
Витязь каже: „Пригадав я, як давно іще колись
Стрів царя якогось з військом, що виходило з узлісь.
Полював він, і мисливці по долинах мчали скрізь.

Спалахнув я, бо людину тяжко бачити для мене.
Не схотів я з ним зустрітись, серце жалував палене,
Одвернувся од них, поблідши; між гілля сховався зелене.
Розсвіло б — від них пішов би, та зухвальство їх шалене* ...

В десять тисяч раз сильніші сльози діва ронить знову,
Мовить: „Тільки звіра бачиш, як на мандри йдеш в діброву.
Людську ти забув розвагу, людську ти забув розмову,
Йй же цим не допоможеш, згубиш юність повнокрову.

Перейшов ти гори й доли до межі, до виднокруга
І невже не міг нікого ти обрати собі за друга?
З ним в супроводі блукав би,— може, менша б стала туга.
Вмре вона, як ти загинеш. Чи така твоя заслуга?“

Каже він: „В цій раді, сестро, вся ти втілилась сама,
Та цілющого бальзаму для душевних ран нема,
Бо того, хто не родився, і розшукувати дарма!
Радість — вмерти та звільнити дух, що плоть мою пройма.

Не створив господь людини, що була б така, як я,
Хоч і прагну я зустріти друга, брата, силая!
Зможе знести, поділити розпач мій душа чия?
Тільки ти єдина, сестро, любя вірниця моя“.

Діва зважилась сказати: „Не тумань свій гнівний зір;
Видно, так господь воліє, щоб я стала — твій вазір,
Тож того я не сховаю, що тобі поверне мир.
Годі діяти так, як діяв, шаленіть без меж і мір!“

Відповів: „Кажі ясніше! Що це за пересторога?
Як створить собі людину можу я без волі бога?
Хоче бог мене карати — що ж зарадить тут тривога?
Дійсно, став я диким звірем, сам себе довів до цього“.

Діва вимовила: „Доки не складеш ти клятви, доти
Не введу сюди людини, котра з власної охоти
І піде з тобою, й зможе поділити твої турботи.
Поклянись, що не зачепиш, не заб'єш мечем його ти!“

Відповів він: „Я зрадію, як з таким зустрінусь мужем,
І клянусь найменням любим та своїм коханням дужим,
Що я зла йому не вдію, що ми злюбимось і здружим,
Наші долі спільно зв'яжем, міць подвоім і спотужим!“

Діва йде привести левня, що в печері занімів.
Щоб розвіяти тривогу, шепотить: „Затихнув гнів“,
І веде вперед за руку — зір його спід чорних брів
Висявав і, наче сонце, Таріела засліпив.

Таріел підвівся навстріч, повен подиву й тривоги.
Як у чистім небі місяць, так вони сяяли вдвох;
Перед ними і алое — лиш вікчемний, сірий мох.
До сьоми планет небесних прирівняю їх обох!

Один одного не знали, та зустрілись, наче любі,
І розкрилися троянди — їх уста прозорозубі;
Цілувались, пригортались і ридали в тузі-згубі,
Сльози саяли на віях, на агатовому рубі.

Витязь руку Автанділа міцно стиснув у долоні.
Проливали, сівши вкупі, слёзи чисті та солоні.
Лиш Асма́т ласкавим словом стала їм на перепоні:
„Не вбивайтеся, розвійте тьму на сонячному лоні!“

Сльози, наче іней, зникли з Тарієлової квітки
І сказав він Автанділу: „Хто ти? Йдеш куди і звідки?
Розкажи, не крийся — тайни тільки вдвох ми будем свідки.
Леле, навіть смерть од мене відцуралась навпослідки!“

Автанділ відмовив красно словом гарним, як едвab:
„Таріеле! Лев і витязь, повний милості й приваб!
У державі ара́війський мій маєток. Я — араб.
Я палаю від любові, що й забить мене могла б.

Есть дочка в мого владики — покохав же я її,
Та тепер вона царює на всі землі та краї.
Хоч мене не знаєш, якось риси бачив ти мої,—
Пригадай, як з військом бився, ливши крові ручаї.

Ми з тобою стрілись в полі — ти, сумний, сидів один.
Мій владар тебе покликав. Був сердитий дуже він,
Бо не йшов ти. Ми погнались за тобою навздогін.
І тоді збагровив ти кров'ю шир земний на кілька гін.

Не мечем, а канчучищем сік лоби та шоломі;
Раптом зник з очей безслідно, як погнався цар з людьми.
Не знайшли ми навіть сліду, — шез, немов примара тьми.
Вкрай тоді розлютувавшись, розгубилися всі ми.

Цар печалився, примхливий, — примхи є в усіх владик, —
Та тебе вже більш не бачив ані жоден чоловік.
І тоді мене послала розшукати, де ти зник,
За ефір ніжніша діва, осяйна, як сонця лик.

Повеліла: „Розшукай но сонцерівного хоч слід.
Я тоді втолю бажання, стрінеш ласку ти й привіт!“
Наказала сліз потоки проливати трое літ.
Дивно, як в розлуці з нею я дивлюсь іще на світ!

Не знайшов я анікого, щоб тебе він де зустрів,
Тільки от недавно здибав трьох зухвальців, трьох братів,
Що одного з них ти зранив, канчуком своїм побив,
І мені свою пригоду старший брат їх розповів“.

Таріел згадав, як військо знищив він колись в бою,
І промовив: „Давню справу пригадав я, не втаю,—
Ти й твій пан мене зустріли коло лісу, на краю.
Плакав я тоді, згадавши погубительку свою.

Що в нас спільне? Що ви хтіли? Чи в якій завадив справі?
Я ридав, а ви втішались, жартували на галяві,
І мене в полон забрати наказали рабській лаві,
Та, здається, замість мене трупи ви знайшли криваві.

Я, побачивши, що їде сам владар на подвиг бранний,—
Пожалів твого владуку, гнів спинивши невблаганний,
І з очей я ваших згинув, наче привид той туманний,
Бо за мить став невидимцем кінь мій дивний, незрівнянний.

Швидше, ніж моргнути оком, можу я з очей зникати,
Як, бува, мене обляжуть прикрі люди — супостати;
Ще ніхто, крім трьох тих турків, не посмів на мене стати,
Та й вони за їх зухвальство взнали доброї відплати.

Нині ж я вітаю радо щирий, дружній цей прихід;
Кипарис — твій стан високий, наче сонце — ясний вид.
Зазнавав і ти багато трудних днів, журби і бід,
Та ніде нема такого, щоб для бога він огид!“

Автанділ сказав: „Ти годен сам хвали від мудреця,—
Не заслужена ще мною щедра вихвала оця!
Ти ж бо — сонця світлий образ, грієш душі та серця;
Навіть сльози не змінили красоти твого лица!

Змусив ти мене забути найдорожче у житті,—
Я зрікаюсь їй служити, наші сходяться путі.
Залишатися з тобою — нині маю на меті,
Бо не стане ліпшим яхонт за емалі золоті“.

Таріел сказав: „Я чую серця відданого спів,—
Чим твою гарячу приязнь заслужити я зумів?
Це — закон, щоб закоханець закоханця пожалів,
Та, як мило ти покинеш,— не віддячу й поготів!

Вірний службі господині, ти пішов мене шукать,—
От знайшов — бог милосердий до появлених завзяць.
Як я зможу розказати, чом по світу став блукать?
Адже серце лиш від згадки спалахне, мов жар багать*.

Таріел в розпуці змовкнув, блиск його лица загас,
До АсMAT тоді промовив: „Коло мене ти ввесь час
І хіба моїх не знаєш незцілимих ран та враз?
Знову цей плачущий витязь повергає серце в сказ.

Те шукать, чого всевишній не створив ще,— марний труд!
У вогні рожденне серце це палає тут.
Путь скінчилась. Я — в тенетах і не видеруся з пут.
Що я маю замість втіхи? Ветху бурку й сіна жмут!

Бог, в єдинім сонці явлен, гнівний в карі, щедрий в дарі,
Дав дві милості сьогодні, на благання зглянувся ярі:
Через мене щастя створить він закоханий цій парі
І не дасть мені згоріти в ним роздмуханім пожарі!

Як свої чуття комусь ти віддаєш, мов брату й другу,
То повинен ради нього йти на смерть і на наругу.
Бог одну людину губить, та зате рятує другу.
Хай хоч що зі мною буде — про свою повім я тугу.

Ти, АсMAT, іди до мене, принеси води з собою:
Може, вмлію, то на груди бризни чистою водою;
Може трупом упаду я,— плач невітно наді мною.
Відпочину, як в колиці, під землею я сирою!“

Сів на землю, розстібнувшись, оголивши груди й плечі.
Був, як сонце в темних хмарах; очі згасли молодечі,
Зуби зціпив, рота стиснув і не міг почати речі;
Раптом скрикнув він, і слюзи полились в нестримній течі.

Голосив: „Моя кохана! Через тебе загигаю!
О, мое життя, надіє, ясна втіхо, мій розмаю!
Хто зрубав тебе, не знаю, деревино пишна раю!
Чом в огні не спопеліло серце, спалене до краю?“

З грузинської переклав
Микола Бажан

Михайло Білик

ОПОВІДАННЯ ПРИКОРДОННИКА

НА ЗАСТАВІ

Вітер голодним звіром завивав серед сопок, до кісток про-
низуючи тіло. На хвилину затихав, здавалось, лише для того,
щоб, зібравшись із силою, стрімголов мчати на заставу, сип-
лячи в обличчя пісок, перемішаний із снігом. Очам боляче
дивлятися в далечінь. Одинокий силует з гвинтівкою напо-
готові прислухається до подиху ночі.

Людина підійшла до будівель застави. З великого вікна
надала смуга світла в бік кордону. Постать зупинилась і за-
глянула у вікно. При світлі можна було вгледіти, як спід
шолома вітер вихоплював пасмо волосся й кидав його в об-
личчя. Це була дружина начальника прикордонної застави
Рая. Вона підійшла до вікна, щоб глянути на дитяче ліжко,
де, йдучи на варту, залишила свого трилітнього сина Вову.
Син спав.

Вітер щохвилини приносив з темряви звуки пострілів. Але
голосів не було чути. Лише здалеку, певно, з ворожої сторони,
долинали виття собак. Рая пройшла кроків двадцять до нової
будівлі застави й голосно гукнула:

— Нестеренко!

— Я!— почулося з темряви.

— Все,— промовила вона і попрямувала в протилежний
бік. Міцно тримала гвинтівку. Вказівний палець лежав на
спусковому гачку, готовий щохвилини зробити постріл.

Йй на хвилину пригадалось минуле, дитинство. Далека
Україна, Охтирка, на березі Ворскли дитяче містечко, де вона
виховувалась після смерті батьків. Але згадувати зараз не
час. На заставі тривога, всі бійці виїхали на кордон, залишивши
на неї і хворого кухаря Нестеренка, заставу і чотирьох по-
ранених бійців.

Раптом серед тиші почулися кроки. Хтось тихо пробирався
до застави з боку кордону. Зупинилась, прислухалась. Справді,
було чути, як рипів під чиймись кроками сніг. Ішли не свої:
невідомі були піші, а бійці застави на конях.

— Що робити?— проносились роєм думки.— Кликати на

допомогу Нестеренка? Але вже пізно.—Вирішила сама зустріти невідомих. Уже стали вимальовуватись силуети: один, два... І коли невідомі були кроків на двадцять, гукнула неіснений голос:

— Стій!—і разом:—Лягай!

Невідомі, скоряючись наказові, впали на землю.

Тримаючи наготові гвинтівку, підійшла до них і почувала, як передній ледве чутно промовив:

— Моя совет,—і щоб довести правоту своїх слів, цілувала землю.

Підійшов Нестеренко. Рая націлила на невідомих гвинтівку, а Нестеренко наказав здати зброю.

Над ранок, коли затиш вітер і запалав барвами схід, на заставу повернулись перевтомлені бійці. Рая, хоч і не спала цілу ніч, відпочивати не пішла. Вона настоювала на тому, що повезе затриманих в комендатуру. Адже бійці перевтомлені, і їм час відпочивати. Начальник застави, виділивши трьох бійців, далеко проводив дружину.

... Тихо на заставі. В читальному залі сидять бійці за свіжими номерами газет і журналів. Праворуч за столиком двоє шахістів змагаються.

В кімнаті начальника застави вся сім'я в зборі. Рая тільки що прийшла з ленінського кутка, де була репетиція нової п'єси. Батько розповідав синові про минулу сутичку, про героїзм, що його виявила Вовина мама.

Син маленькими рученятами гладить обличчя батька й запитує:

— І мама піде з тобою в секлет?

— Піде,—посміхаючись, відповідає батько.

— І я тез піду!

Батьки, сміючись, цілують дитину.

... Годивник пробив одинадцятую. Приготувавши зброю, одяг, щоб бути готовим на випадок тривоги, бійці застави засипають спокійним сном.

НА БАНДУ

Олесь стояв під берізкою і слухав пісню. Пісня то затихала, то знов народжувалася з подвоєною силою, дрижала і враз уривалася...

Чарівна пісня! Бадьора. Співали сільські дівчата з прикордонного колгоспу. І в словах пісні Олесь бачить свою батьківщину: широку і вільну. В голосах дівчат чує голос Надії. Пам'ятає: чи тримає молота в руках, чи серед тиші Дніпра правує човном—лється пісня з її уст. Навіть тоді, коли йшла першою до фінішу на велогонках, співала:

... Через гори, через доли
Йшла дивізія вперед...

Олесь підхопив:

Щоби з бою взять Примор'я,
Білі банди вибить геть.

І теплий тенор розлився й дзвенів у літньому повітрі.

Олесь вів пісню, підносив її і забувався в ній!

— Веселі! — коли затихла пісня, гукнув услід дівчатам.

Колгосп мав право на веселість. Уже впоралися з більшістю робіт. Тепер наглядають, як стигнуть хліба, ремонтують реманент, щоб готовими зустріти жнива.

Чомусь разом з уявленням про колгосп виникала думка про учбу, життя в армії. Олесь усього рік на кордоні. А як багатив себе тут! Скільки разів був на межі життя і смерті. Згадає — і на мить страхіттям стануть ті хвилини. Але тоді не почував ні страху, ні жалю. Згадався останній випадок.

Начальник застави, літній орденоносець Петро Ступак, зібравши бійців на нараду, розповів про завдання операції. Обличчя начальника серйозне і насторожене. Навіть шрам від шаблі врівні з губою, перекошуючи обличчя в посмішку, таїв у собі настороженість. Обмірковано і виразно, наводячи факти з минулого, він говорив про завдання, відмінне від попередніх: треба знайти, схопити і розчавити банду, яка перейшла кордон і тероризувала оленярів.

Невідома місцевість, сили ворога — все вимагало пильності і настороженості. Командир загону, який виходить на ліквідацію банди, кореець Кім-Чан-Лі не вперше бере участь в операції: його життєвий шлях в армії багатий на такі походи. Кілька разів був віч-на-віч із смертю. Говорив товаришам:

— Мене боїться смерть. Певно, за побратима хоче стати мені! — і усміхався. Високі брови ще більш піднімалися вгору, шкіра збігалася на орбіти, ховаючи очі...

Народжувався ранок, коли виїхали з застави. Вкрита росяю зелень блищала сріблом. Легенький подув вітру приніс з неозорної далі запах вологи. Втоми не почувалось.

Олесь Гривенко їхав поруч Кіма, вслухаючись в його одномовитне мугикання.

Проїздили повз селища. Широкими світлими новобудовами вглядалися в далечині колгоспні садиби. Олесь у цій місцевості вперше. Йому ще незнайомі ці вередливі шляхи: якийсь кілометр стеляться рівниною, потім врізаються в гущавину молодняку і, напруживши всю силу, деруться на сопку, щоб відпочити на ній, шугнути до балки і далі вібрувати берегом річки.

Кінь помірно відлічує кроки. Повернувшись праворуч, Олесь забачив Нуртдінова. Це улюбленець усієї застави, майстер вогню, що на інспекторському огляді одержав подяку від командування...

Надвечір вислана наперед розвідка донесла, що за півтори кілометри помітно ворожий дозір.

Кім зліз, спішився. Пустивши повода, розкрив планшет. Водячи олівцем по карті, підраховував. Скисні промені північного сонця переливались на целулоїді.

Спішилися і бійці. Розмовляючи між собою, курили. Клуби диму якусь хвилину висіли над головами і, скорившись по дуву вітру, поволі танули в даліні.

Трохи згодом Кім зібрав бійців і зниженим голосом промовив:

— Товариші, тут близько немає селищ, місцевість мало знайома, і тому доведеться бути більше настороженими, бо кожен крок може віщувати сюрприз.

Хоча Кім добре знав вдачу кожного бійця, але все ж таки вважав за потрібне попередити про це.

Рухались без розмов, тихо. Урочисту тишу порушували лише ритмічні кроки коней. Минувши сопку, названу кочовиками папамою, раптом потрапили під обстріл ворога.

Кім швидко положив коня на землю, за ним шаховим порядком залягли бійці. Нуртдінов, повернувши коня, за хвилину зник за сопкою, маючи намір кулеметним вогнем дати змогу бійцям для наступу.

Коли сильним вогнем відтиснули ворога, Кім наказав одному з бійців залишитися з кінями, а сам з рештою вирушив до ліска, щоб ударити по ворогові з тилу.

Олекса повз поруч Кіма, ненадовго спиняючись для пострілів. Перші десять метрів узяли легко. Але далі ворог ставав настирливішим. Кім наказав припинити стрільбу. Прилігши за кущем, Олекса оглянув бійців. Нуртдінова між ними не було. Це стурбувало його, тривога охопила й інших бійців. Вони тепер помітили відсутність Нуртдінова. Хтось показав праворуч, усі побачили під горбком кулемет, але Нуртдінова не було. Олесь вирішив піти до кулемета і вияснити, в чому річ.

Знову безперервно загупали постріли. Користуючись хвилиною переполоху ворога, Олесь повз до кулемета. Кроком за п'ять він забачив Нуртдінова: скривавленою рукою тримав він спусковий гачок, але пострілів не було. На обличчя від чола до підборіддя тоненькою стьожкою збігала кров. Вираз болю застиг на обвітраних устах.

Олекса відкинув порожній магазин, заклав новий і короткими чергами зробив кілька пострілів.

Голосне „ура“, підсилене кулеметними пострілами, примусило зупинитись бандитів, що вже ставали сміливішими. Вони заметушились на місці, вибираючи вогневі лінії, закріплюючи підступ, але було пізно. Нерозривним колом прикордонники оточили купку — чоловік із двадцять п'ять бандитів.

Між людьми в подертих старих шинелях виднілась постать

нього, трохи згорбленого офіцера. Худі запалі груди були прикрашені трьома вже давно вицвілими хрестами.

... Бійці перепочивали. Горіло вогнище, і запах їжі далеко доходився по рівнині. Раділи з вдалої операції. Радість була б ще повніша, коли б не смерть Нуртдінова.

І на світлу згадку по товаришеві, що до останньої хвилини непохитно стояв біля кулемета, бійці затагли спершу тихо, а далі голосніше його любимі пісні:

... Как погиб на Мартовской заставе
Чекист Павленко Михаил.

І пісня лилась, квітла і молоділа у літньому ранку. Її слова, підсилені луною, як заклик, як міць зривалися з уст героїв - прикордонників.

ДВК, Хабаровськ, 1937 р.

Ізяслав Рижей

ДУМА ПРО ГЕРОІВ

I

Наливалася калина,
Падав білий цвіт.
Виряджала мати сина
На Далекий Схід.

— Ти служи, синочку, чесно —
Стережи наш край.
А на весну знов на Десну
В гості приїжджай...

Повз сади, повз луговини,
Повз рясний бузок
Поїзд їхав з України
На Владивосток.

Мимо вишні, мимо м'яти
Йшла й дивилась вслід.
Проводжала сина мати
На Далекий Схід.

Біля річки, біля кручі
Стала й вигляда,—
Там, де яблуні пахучі,
Де шумить вода.

Наливалася калина,
Падав білий цвіт.
Виряджала мати сина
На Далекий Схід.

II

Через сопки, через морок,
Через млистий шлях

Пробирався лютий ворог
У сухих кусях.
Між берез ховався кашлатих,
Виглядав спід віт.
А при ньому дві гранати,
„Кольт“ і динаміт.
З моря йшли вітри суворі,
Й повертались знов...
Третю ніч уже в дозорі
Рядовий Бобров.
Третю віч не чути й кроку,—
Так шумить пурга.
Тільки око, пильне око
Бачить ворога.
Хай кругом тайга широка,
Сопки й березняк,—
Нікуди від цього ока
Не втечеш ніяк!
Сиза даль здригнулась в гулі,—
Стали віч - на - віч.
І чотири стрічні кулі
Перетяли ніч.

Та не впав юнак русявий,—
Глянув рішуче...
Ледь добіг він до застави,
Ранений в плече...
Край ріки — будинок білий.
До вікна підбіг;
Тільки скрикнув щось од сили
І упав на сніг.
І звелись брати безсонні —
Та й на свіжий слід.
В шум вслухались на кордоні,
В дальній шерех віт.
Тихо кралась у тумані —
Проти вітру й мли —
Патріоти полум'яні,
Сталінські орли.

Ні, не пройде ворог лютий,
Ні, Андрій Бобров,
Нам ніколи не забути
Цю пролиту кров!
Буйний вітер по заставах
Про тебе співа.
По морях проходить слава,
Слава бойова.

За радянську Батьківщину
Ти поліг в бою,
Смертю мужніх ти загинув —
В дальньому краю!

III

Та хоч в серці — біль утрати,
І журба така гірка,—
Виряджала з дому мати
Другого сінка.
Проводжала до вокзалу,
— Ой, синочку мій ...
Обіймала й цілувала,
— Будь, як брат Андрій ...
Над кипучою рікою,
Повз вишневий сад.
Над травною луговою
Тихо йшла назад.
Наливалася калина,
Падав білий цвіт.
Виряджала мати сина
На Далекий Схід.

Квітень — червень, 1935 р.
Київ

Григорій Кот

ЮНІСТЬ

Ми пасли коней у степу,
Розклавши вогнище, курили.
Вітри, бувало, прогудуть
І розправляють дужі крила.

І там козелики рвемо,
Проходим насип, залізницю,
І зупинившись стоїмо:
Он пролітає дивна птиця.

На грудях в неї золоте,
Червоне пір'я. На просторі
Та птиця вогняво цвіте,
Мов буревісник серед моря.

Отак летить вона, летить ...
Отак бажаю я злетіти,
Пілотом - соколом прожити,
В житті зростати, молодіти.

Вітри насупроти ідуть,
Під хмари ливуть. Самольоти —
Мої ровесники ведуть,
Перекриваючи висоти ...

Дніпропетровськ, 1937 р.

Сергій Роговик

ОСТАННЄ ПРОХАННЯ

Бласко прислухався. З далекого кутка палати доносилося хрипкий стогін. Він весь день не вгавав. Бласко навіть забув про свою поранену руку, настільки турбував його цей стогін. Але надвечір він припинив, наче погас разом із промінням померлого сонця.

Бласко підвівся в ліжку. Він обдивився навкруги, напружуючи слух. У вікна тоскно дивилася тиша. В їхніх широких квадратах гойдалися кострубаті гілки. Самітня зірка лисала похливе світло. Десь у завулку шпиталю, гримлячи пляшками, аптекар готував ліки. В непорушному повітрі плавав запах йодоформу. Хитаючись, Бласко став на ноги. Непевними кроками пішов по вузькому проході палати. Він зупинився біля стіни над блакитним шпитальним ліжком. На подушці холонула голова раненого. Її обриси, притиснуті млою, губилися в складках постелі. Знекровлене лице було прозоре як повітря. І тільки очі світилися в мороці. В них ледь жевріло життя. Воно текло в сутінках безсильними відблисками. Світло в очах раненого примусило серце Бласко радісно забитися. Він обережно торкнувся рукою ковдри.

— Ти живий, Рамоне? — тихо спитав він.

Ранений відчув його радість.

— Живий, — була його відповідь, але голос його прозвучав так тихо, що його ледве було чути.

Бласко стояв нерухомо. Він тримав перед собою забинтовану руку. Крізь марлю просочувалась кров. Рамон дивився в темряву. Його зір помітно меркнув.

То була їхня остання зустріч. Обгорнені мороком, вони вгадували присутність один одного. Бласко чув, як важко дихав Рамон і як при цьому у нього хрипіло в грудях. Рамон бачив самотню руку Бласко. Якусь мить вона самотійно трималася в повітрі. Потім відразу щезла. Рамон напружував свою пам'ять. Він мусив щось сказати Бласко. Але ніяк не міг пригадати, що саме треба сказати йому.

Друзі дитинства, вони лишилися вірними дружбі і в своїй юності. Стало правилом, що коли з'являвся дeneбудь один

них, появи другого треба було ждати негайно. Говорили, що й смаки їхні сходяться і щолюбимий колір у них один. Очевидно жартома, розповідали, що Бласко і Рамон обидва виходили по одній дівчині. Помічали у них і те, що відрізняло їх один від одного. Прикладом брали хоча б те, що у Бласко не було рідні, а у Рамона була мати. Її звали привітним ім'ям — Ліною. Робітниць навіть у старості не зовуть по батькові, а Ліні йшов лише тридцять сьомий рік, і виглядала вона свіжою і міцною. Рамона вона любила. Його друга Бласко оточувала піклуванням. Вона вважала, що у неї не один, а два сини.

Перших днів заколоту Мадридіві загрожував генерал Мола. Завоювавши Арагонію, Сарагоссу, Наварру і стару Кастілію, Мола підступав до верховин Сієрри Гвадаррами. Йому назустріч Мадрид надіслав вірних синів республіки. На фронт ішло регулярне військо і добровільці. Вони вишикувались на майдані Пуерта дель Соль. Бласко і Рамон в ряду перших стали на захист вільної Іспанії. Їх проводжала Ліна. Вона була сповнена материнської гордості.

— Мої сини гідні поваги,— казала вона.— Вони переможуть фашистів або помруть за свободу.

Бласко і Рамон одержали від неї в подарунок по теплому вітру.

— Мамо,— сказав Рамон,— нас гріє липнєве сонце, а ти хочеш кутати нас, як малят взимку.

Мати нагадала йому прислів'я мадрідців про гвадаррамський вітер: — „Він надто слабкий для того, щоб погасити свічку, але більш ніж достатній, щоб погасити життя людини“. А ваше життя потрібне республіці, і забувати цього не можна.

— Слухайте Пасіонарію, вона скаже вам те, що я не домінила.

Остання фраза стосувалася до жінки, що зійшла на трибуну. Від першого її слова шерехи завмерли. Бійці були готові слухати.

Жінка виголосила промову. Її ім'я — Долорес Ібаррурі. Воно гримить на сполох над вогненною Іспанією. Її чує весь світ. Слова Пасіонарії запальні і вибухові. Республіканські бійці повторюють їх, ідучи в бій.

Залишивши майдан, військо пройшло до робітничого передмістя. Звідти лежала пряма путь в гори.

Воювати Бласко і Рамон училися в боях. В боях вони зміцнювали потрібні на війні почуття: любов до походів і віру в зброю. Ішли місяці перемог і поразок, приятелі змушували, стали відмінними бійцями. Небезпека вивчила обережності, жадоба перемоги виховала мужність.

Їх поранили в ущелині Гвадаррами. Бій зав'язався на відкритому плато. Республіканці взяли його і потім оволоділи найближчим узвишшям. Воно панувало над пасмом невеликих

гір. Під час атаки осколок гранати поранив у грудну каті
Рамона. Бласко роздробило руку.

Рамон помирав, коли Бласко, окутаний темрявою, стояв
над ним у шпитальній тиші. Нарешті Рамон пригадав, що
йому треба було сказати.

Очевидно люди, які віддають життя за перемогу свободи,
навіть помираючи, більше турбуються про близьких, ніж про
самих себе. Рамон хотів, щоб мати не знала про його смерть.
Що доброго може принести така звістка? — Бласко обіцяв
мовчати. Тоді, зібравши останні сили, Рамон повторив своє
прохання. Тепер він турбувався про любиму дівчину Аду.
Вона також мусить не знати. Це було його останнє прохання.

Минуло п'ять тижнів. Бласко зустрів Аду. Він ішов по
вулиці Мадріда. Руку підтримувала пов'язка. Столиця розкри-
вала перед ним свої рани. Незадовго перед цим авіація зако-
лотників знищила цілі квартали. Будови перетворилися на
безформні купи каменю. На місці будиночка, в якому жила
Ліна, стирчали обвуглені руїни. Серце Бласко занило тугою.
Ні до кого було зайти, ні в кого було розпитати, де знайшла
собі притулок осиротіла мати.

Бласко почулося, що його хтось окликнув. Він обернувся.
Вулицю переходила незнайома дівчина. Він не пізнав її, та
змінилась вона в костюмі лейтенанта. То була Ада.

Вони вийшли на майдан. Колись тут відбувалися рицар-
ські турніри, бої биків, аутодафе. Тепер тут кипіло жи-
ття народу, що став на оборону своєї свободи. Прохо-
дили збройні загони, проїжджали вантажені боеприпасами
автомобілі.

Бласко скошував очі у бік дівчини. Вона побувала на
фронті й повернулася звідти героєм. Командира загону, в
якому вона була, убили в бою. Смерть командира внесла
замішання. Замішання в напружений момент. Ада ринулася
вперед.

— За мною! — скомандувала вона.

Бійці пішли за дівчиною. Ворога відкинули. Їй надали чи-
лейтенанта.

Так от яка вона — Ада, чудо - дівчина!

— А що поробляє Рамон? — спитала вона.

Бласко подивився в її очі. О, як же давно він бачив їй
так близько! Раніше вони дивилися більше на Рамона, ніж
на нього. Тепер немає Рамона. Що коли він скаже їй про
це? Бласко вилаяв себе за цю думку. Він пригадав останнє
прохання друга.

— Рамон б'ється з ворогами, — сказав Бласко. — Він передає
тобі свій привіт.

Ада схилила голову. Вона не хотіла, щоб Бласко бачив її
очі. В них блищали несподівані сльози.

Ти не кажи йому,— сказала дівчина,— не кажи, що Ліна
пошла в бою.

О, ні, я не скажу! — обіцяв Бласко.

Однак і дівчина подала один одному руки. Різні путі ждали
Вони вели до однієї мети — на фронт.

Київ, 1927 р.

Леонід Андрусенко

ПІСНЯ ПРО ЗЕМЛЮ

Вдарю, ще й притопну новим чобітком,
По землі пройдуся теплим вечірком.

Ой, земля - землиця, навік нам дана!
Та яка ж родюча стала в нас вона!

В нашій Конституції Сталін написав —
Землю всю навічно закріпити нам.

Ой, земля - землиця навік нам дана!
Та яка ж родюча стала в нас вона!

Ми тебе, матусю, будем берегти,
Земле наша люба, як завітла ти.

Ой, земля - землиця, навік нам дана!
Та яка ж родюча стала в нас вона!

Харків, 1937 р.

МИКОЛА ОСТРОВСЬКИЙ

Г. І. Петровський

ПАМ'ЯТІ М. О. ОСТРОВСЬКОГО

Уже рік, як пішов від нас молодий, життєрадісний орденоносний письменник Микола Островський. Ім'я письменника Миколи Островського користується величезною популярністю. Його твори „Як гартувалась сталь“ і „Народжені бурею“ прочитали мільйони читачів.

В яскравих образах, з високою майстерністю художника Микола Островський у своїх творах правдиво показує подвиги нашої славної радянської молоді і її передового загону, Ленінського комсомолу, які боролися разом зі старою гвардією на фронтах громадянської війни, в тяжкі роки розрухи і будовного періоду. В яскравих і правдивих образах він показує героїчну самовіддану боротьбу молоді за владу Рад, проти навали білополяків та інших інтервентів.

Як жаль, що смерть не дала талановитому письменникові розгорнути усьому обсязі глибоко задуманий і розроблений план свого чудового твору „Народжені бурею“, що змальовує визвольну боротьбу українського народу проти польських окупантів, проти звірячих розправ білобандитів з робітниками і селянами, варварських навал польських легіонерів на українську землю.

Надзвичайно цікаво, рельєфно показано в романі „Народжені бурею“ революційне заворушення на селі, яке охопило селян, показано, як, згодом, польські маси почали усвідомлювати свої класові інтереси, зрозуміли, що треба виходити за околицю села, що недосить тільки знищити пана, вигнати поміщиків — експлуататорів з свого села, що на цьому боротьба не закінчується, що треба разом з робітничим класом і під його керівництвом, під керівництвом більшовицької партії вести боротьбу до кінця проти поміщицько-капіталістичного ладу за диктатуру пролетаріату, за перемогу соціалізму в усій країні.

З великою майстерністю він змальовує подвиги своїх молодих героїв Андрія Птаха і Василька. Сповнений ненависті до капіталістів та поміщиків і відданості до свого класу, Андрій героїчно бореться проти польських інтервентів. У цій боротьбі він використовує всі засоби і можливості, які тільки були в його силах.

З величезним хвилюванням прочитаєш описану сцену в кочегарці цукрового заводу з гудком.

Винахідливий і відважний Андрій зачинився в кочегарці і почав давати безперервні тривожні сигнали.

„... стрясаючи повітря, заревів гудок, уривчастий, страшний вісник нещастя. Він примусив всіх у місті повибігати на вулиці. Він настобурчив рідке волосся Баранкевича. Він примусив збліднути Врону і кинув у дріж Давобека. В тюрмі напружено прислухались до цього реву. З німецького ешелону вискакували солдати і оглядались навколо. А гудок ревів...“

„Андрій шалено крутив колесо, що відводить воду в шланги. Пар з провизливим свистом вихопилася з брандсбойта. Слідом за цим ринула гаряча вода. Вугільна яма сповнилась паром. Андрієві нічим стало диким. Тремтячими руками він схопив брандсбойт і, опікаючи пальці, страждаючи від гарячих водяних бризок, спрямував струмінь окропу в котельню.

І, вже не думаючи про те, що його можуть убити, хльоснув струменем по вікнах. Він танцював, як дикун, від радості, слухаючи, як завили за ним. Тепер, сидючи між, казанами, він крутив брандсбойт, не висуваючи голови, і поливав вікна окропом.

Серце його виривалося з грудей. Вся котельня сповнилась паром. Підлозі лилась гаряча вода. Андрій рятувався від неї в підмурках казана. Йому було душно. Пекло руки. Але свідомість безвихідності примушувала його опиратися.

Рев розлітався по місту“.

Гудки сполошили все місто, зібрали робітників біля прохідних воріт, мобілізували їх на боротьбу проти ворога.

Ніхто не міг стримати „пустуна“. Легіонери впали в паніку.

В романі показано, як день - у - день зміцнювалась соціалістична свідомість трудящих, зміцнювалась віра в більшовицьку партію, в радянську владу, готовість боротися до кінця за неї.

І з захоплюючою увагою прочитуєш чудові сторінки роману про відвагу і героїстство Василька, який зумів врятувати з кочегарки Андрія.

„...Васильок не знаходив собі місця. Цю збентежену маленьку фігурку вже помітили легіонери“.

„...Добравшись до вугільної ями, Васильок довго в темряві лазив по вугіллю, болюче натикаючись на каміння коліними й головою, шукаючи проходу до виїмки і не знаходячи його. Його засипали новопривезеним вугіллям. Тоді хлопець став розбирати вугілля, відтягуючи вбік важкі брили. Одна з них скотилася вниз і болюче вдарила його по босих ногах. Васильок упав і довго плакав. Та коли заплакався, знов узявся за роботу. Він уже вирив невелику яму. Але розгрібати ставало все важче. Вугілля доводилось тягати нагору і кидати далі, щоб воно не котилось на голову. Вугільна пилюга лізла йому в ніс і очі. Він чхав і відпльовувався. Але кінця вугіллю не було видно ...“.

„...Андрюшка! — десь зовсім близько кричав Васильок.

Згори скотився камінь і болюче вдарив Андрія по плечу. Слідом за тим радісний крик: — Це я, Васька!..“.

„...Серце в Андрія закатало ...“.

„...Васильок тяг Андрія до отвору“.

„...Васильок подряпався вгору. Птаха ще раз оглянув котельню, затухаючи топки і поліз за ним“.

Твори Миколи Островського читаються з захоплюючим інтересом і здивують ще більшу ненависть проти ворогів народу. Вони кличуть до героїчних подвигів, виховують почуття гордості, відваги і любові до трудового народу, радянської батьківщини.

Його твори ввійдуть цінним вкладом у світову літературу. Вони відіграють величезну роль у справі революційного виховання трудящої молоді капіталістичних країн.

Нам дорогий Микола Островський ще й тому, що він сам був активним учасником громадянської війни і великого соціалістичного будівництва.

Прикутий до ліжка, сліпий, паралізований, перемагаючи неймовірні фізичні болі, він не вибув з строю. До останнього удару свого серця він, вірний син українського народу, жив кипучим повнокровним життям.

У статті „Мій день“, написаній 27 вересня 1935 року для збірки „День віту“, Микола Островський пише:

... Дзвінок телефона вривається в сон, і хвилюючі примари перелякано зникають ... Прокидаюсь, і перше моє відчуття — це нестерпний біль скопленого нерухомістю тіла. Значить, кілька секунд тому був сон, в якому я, молодий, дужий, мчав, як вітер, на бойовому коні назустріч сонцю, яке сходило ... Я не відкриваю очей. Це непотрібно ... Миттю я пригадую все. Вісім років тому сувора хвороба звалила мене на ліжко, прикувала нерухомо, погасила очі, перетворивши все навколо мене в чорну ніч. Вісім років.

Гострий фізичний біль обрушується на мене навальною атакою, жорстокий і неблаганний. Я інстинктивно роблю перший жест опору — міцно стискаючи зуби. На допомогу мені поспішає другий дзвінок телефона. Я знаю, це життя кличе мене до опору.

... Щастя багатогранне. І я глибоко щасливий. Моя особиста трагедія відтиснена дивовижною, неповторною радістю творчості і свідомістю, що й твої руки кладуть цеглини для створюваної нами прекрасної будівлі, ім'я якій — соціалізм ...

Віра в соціалізм, віра в правоту справи робітничого класу, віра в мудре керівництво партії Леніна — Сталіна вселяли в нього енергію, силу і волю для боротьби та перемоги.

Ця віра вселяє невичерпну силу і енергію всьому вільному від капіталістичного ґра і національного гноблення 170-мільйонному народові Радянського Союзу в боротьбі за великі ідеали людства, за комунізм, перша стадія якого — соціалізм в країні Рад уже здійснилась.

Ця перемога закріплена великим фактором двадцятирічного існування СРСР — могутньої і непереможної держави робітників і селян. Вона закріплена великою Сталінською Конституцією, виборами до Верховної Ради СРСР за найдемократичнішою Конституцією в світі, виборами, які продемонстрували єдність радянського народу з більшовицькою партією. Вона закріплена могутнім стахановським рухом у соціалістичній промисловості і на соціалістичних ланах, який породив тисячі і сотні тисяч героїв праці. Вона закріплена велетенським зльотом творчих сил трудового народу, розвитком культури, мистецтва і літератури.

Ні контрреволюційним, троцькістсько-бухарінським і буржуазно-націоналістичним фашистським убивцям, ні їх хазяям — фашистським імперіалістичним хижакам ніколи не відняти у нас наших завоювань. На кожного, хто тільки спробує заміритися на завоювання робітників і селян, впаде гострий меч диктатури робітничого класу. Кожен, хто надумає напасти на радянські рубежі, зустріне нищівний удар могутнього радянського народу і вірного його стража — славної Робітничо-Селянської Червоної Армії.

Чудові твори Миколи Островського не тільки створять йому пам'ятник на землі, а й вічно житимуть в серцях наступних поколінь.

Сулейман СТАЛЬСЬКИЙ

Смерть обірвала чудове життя 68-річного народного поета Дагестана Сулеймана Стальського, гідного сина радянського народу.

Сулейман Стальський народився в бідній лезгінській сім'ї в аулі Ашага-Сталь. Змалку він зазнав тяжкого життя, злиднів, знущання. Чотири роки батракував, потім працював чорноробом у залізничному депо в Самарканді, будував міст через Сир-Дар'ю, працював у Баку на нафтових промислах.

30-ти років Сулейман Стальський назавжди оселився в рідному аулі Ашага-Сталь. Своїми руками збудував маленьку саклю. Землі в нього не було, доводилось батракувати на чужій. Росла сім'я, зростали злидні...

У молодості Сулейман Стальський почав складати вірші. Вже перші твори народного поета розповідали про тяжку долю гірської бідноти, зло висміювали царських сатрапів, лицемірних мулл. З аула до аула передавались його пісні, глибоко перейняті духом протесту.

Велика Жовтнева революція відкрила найширші можливості для розвитку таланту поета, розширила

тематику його творчості, присвяченої рідному народові, соціалістичній боротьбі. Тільки при радянській владі він заспівав на повний голос.

Кращі свої пісні Сулейман Стальський присвятив великим вождям трудящих Леніну і Сталіну, рідній партії більшовиків, керівникам партії і уряду, нашійлюбимій непереможній Червоній Армії.

Стальський повсякчасно спрямовував вістря своїх віршів проти ворогів партії і народу — презрених троцькістсько-фашистських убивців, шпигунів і диверсантів, проти куркулів і мулл, закликав народ до пильності.

Поет закликав ще більшою любов'ю оточити рідну партію більшовиків і великого вождя народів товариша Сталіна.

Народний поет Дагестана був оточений загальною увагою. Його кращі твори видані багатьма мовами народів СРСР. Він одержував персональну пенсію від уряду Дагестанської АРСР. Уряд СРСР нагородив Сулеймана Стальського вищою нагородою — Орденом Леніна. Народ удостоїв його вищого довір'я, висунувши кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР.

23 листопада, о 10 год. 45 хвил. ранку,
в аулі Ашага - Сталь Касум - Кентського
району помер народний поет Дагестана,
орденоносець

СУЛЕЙМАН СТАЛЬСЬКИЙ

Павло Усенко

СУЛЕЙМАНУ СТАЛЬСЬКОМУ

Прийшов він з гір укритий сивиною,
Ратай простий і вславлений співець,
І скрізь проклав він піснею ясною
Шляхи люб'язні до людських сердець.

Пісням його і гніву і любові
Не стала за межу найвищія гора,
Не раз я чув його гаряче слово
На вольних хвилях синього Дніпра.

Чи кликала вона на бранну славу
За рідний край, за гори, за поля,
Чи гімн тому складала величавий,
Що з рабства людство сміло визволя,

Чи гострий стріл несла на вражі стани,
Загірних бур і гроз прямий вогонь—
Була вона з аулів Дагестана,—
Сердечна, лита, кована, його.

Найкраща пісня схвалена народом,
Її України син не раз могутню чув,
І слухали не раз її на Дальнім Сході,
І воїн наш хоробрий на Збручу.

Що грізна смерть, що враз уста скувала!
Нетлінний дух! Його живуть слова!—
Шляхи стрімкі у горах ріки прокладали
І пісня їх глибинна, вікова.

Казбек, Ельбрус свої верхів'я схилять,
Твої, співець, шануючи діла,
І мертвий ти відчуєш, як любили,
Тебе поета, славного орла.

Київ, 1937 р.

Терень Масенко
ПАМ'ЯТІ СУЛЕЙМАНА СТАЛЬСЬКОГО

Похорони, аул Ашага - Сталь,
Народного поета Дагестана!..
А я дивитися в твою високу даль

Очима пам'яті повік не перестану,
Все прислухаючись до голосу співця:
Бо голосу цього на тисячліття стане!

Здається, що Кавказ зібрав усі сонця
Весни і радості в твоїм чудовім слові.
Поети всіх часів, настроївши серця,

Не об'єдналися б в такій гучній розмові:
Щоб задзвенів так синій небозвід!
Щоб народилися такі звучання нові!

Ти переміг онуків, дивний дід!
Ти так співав життя зелену парость
І цвіт труда і радощі побід —

Що юністю твоя здавалась старість:
Бо й молодість співа так не завжди
Небес осяяних глибинність та безхмарність!..

Прийди, живий і сонячний! Прийди
В мою колгоспну українську хату
І щастя дальніх гір з собою приведи.

Я знов тебе зустріну, наче брата.
Я привітаю серцем ще не раз
Твою розмову, свіжу та багату!

Шевченко наш ридав про твій Кавказ...
І ми кохаємо тебе і Руставелі —
І в слові радісним зближаються до нас

Твого народу сонячні оселі:
І радість горців нам усім близька,—
Будив у нас другі пісні веселі

Ти — свіжий, чистий, як гірська ріка!
Народам всім ти став найближчим другом —
Великий дід з душою юнака!

І над могилою любов народів — кругом
Сплететься сонячно і розжене туман.
І не Кавказ,— Союз тебе ашугам

Своїм назве, щасливий Сулейман!

Харків, 1937 р.

ДАГЕСТАНСЬКІЙ СПІЛЦІ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Глибоко сумуємо з приводу смерті видатного співця, талановитого поета дагестанського визволеного народу, орденосця Сулеймана Стальського. Він з великою силою оспівав образ вождя трудящих — великого Сталіна, залишив нам незабутні пісні про нашу соціалістичну батьківщину. Пам'ять про нього завжди житиме в наших серцях.

ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Тяжка втрата спіткала радянську літературу. Помер славний ашуг дагестанського народу, борець за народне щастя, кандидат в депутати Верховної Ради СРСР, орденосець СУЛЕЙМАН СТАЛЬСЬКИЙ.

Талановитий самородок, народний поет, він своє серце віддав пісням про великого СТАЛІНА, про братерство вільних народів під ясним сонцем Сталінської Конституції. Народившись в глухому дагестанському аулі, Сулейман Стальський, як поет і громадянин, піднявся до верховин радянської поезії, пройшовши славний шлях від бідняцької саклі до Кремля.

Чудові натхнені поеми великого ашуга не помруть. Вони житимуть в мільйонах сердець народу.

Разом з усією країною харківські письменники висловлюють глибокий сум з приводу смерті народного співця - ашуга СУЛЕЙМАНА СТАЛЬСЬКОГО.

ХАРКІВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ПРАВЛІННЯ СРПУ

Редакція: П. Ходченко (т. в. о. редактора), Ів. Сенченко, І. Муратов (заступники редактора)

Видає Державне Літературне Видавництво

ШАНОВНІ ТОВАРИШІ!

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ _____
ТАКІ НАШІ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ
ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ 1938 РОКУ :**

	На рік	На 6 міс.	На 3 міс.	Періодичність
1. Літературна Газета . .	15—	7—50	3—75	Раз в шестиденку
2. Радянська Література .	18—	9	4—50	Щомісяця
3. Літературний Журнал	18—	9	4—50	»
4. Литературный Донбасс	10—	5	2—50	8 разів на рік

**ПАМ'ЯТАЙТЕ, ЩО СВОЄЧАСНА ТА ДОВГОТЕРМІНОВА
ПЕРЕДПЛАТА ГАРАНТУЄ АКУРАТНУ
ТА БЕЗПЕРЕБІЙНУ ПРИСТАВКУ.**

**ПЕРЕДПЛАТУ ЗДАВАЙТЕ ВСІМ РАЙБЮРО ТА УПОВНО-
ВАЖЕНИМ „СОЮЗПЕЧАТИ“, ПОШТОВИМ ФІЛІЯМ
ТА ЛІСТОНОШАМ, УПОВНОВАЖЕНИМ ТА
ФІЛІЯМ КОГІЗ'у РСФРР, В-ВУ
„РАБОЧАЯ ГАЗЕТА“.**

**ПЕРЕДПЛАТУ МОЖНА НАДСИЛАТИ ТАКОЖ
БЕЗПОСЕРЕДНЬО ДЕРЖЛІТВІДАВУ
на адресу: Київ, Пушкінська вул., № 8**

НА
1938 рік

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
НА ЖУРНАЛИ:

НА
1938 рік

„МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК“

орган ЦК ЛКСМУ та правління спілки Радянських Письменників України; літературно - художній, громадсько-політичний та науково-популярний місячник.

ЖУРНАЛ ДРУКУЄ НАЙКРАЩІ ЗРАЗКИ ТВОРЧОСТІ
УКРАЇНСЬКИХ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
ТА КРАЩІ ТВОРИ ЗАХІДНО-РЕВОЛЮ-
ЦІЙНИХ АНТИФАШИСТСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ.

ОСНОВНИМ ЗАВДАННЯМ ЖУРНАЛУ Є ТАКОЖ ВИХО-
ВАННЯ МОЛОДИХ ЛІТЕРАТУРНИХ КАДРІВ, КРАЩІ
ТВОРИ, ЯКІ ЖУРНАЛ ВМИЩУЄ НА СВОЇХ СТОРІНКАХ.

*ЖУРНАЛ ВИХОДИТЬ ЩОМІСЯЦЯ,
ЦІНА ОКРЕМОГО НОМЕРА — 2 крб.
ПЕРЕДПЛАТА НА РІК — 24 крб.*

„СПОРТ“

багатоілюстрований, спортивно-технічний і методичний журнал

„СПОРТ“ РОЗРАХОВАНИЙ НА СПОРТСМЕНІВ, МАЙ-
СТРІВ СПОРТУ, МЕТОДИСТІВ, ТРЕНЕРІВ
І ВИКЛАДАЧІВ ФІЗКУЛЬТУРИ.

„СПОРТ“ НА СВОЇХ СТОРІНКАХ ВМИСТИТЬ В 1938 р.
СТАТТІ, НАРИСИ ТА ОПОВІДАННЯ КАПІ-
ТАНІВ, ТРЕНЕРІВ, КРАЩИХ ФУТБОЛЬНИХ
КОМАНД СРСР, ГОЛКІПЕРІВ, БЕКІВ, ПОПУ-
ЛЯРНИХ ЛЕГКОАТЛЕТІВ — БІГУНІВ, СТРИ-
БУНІВ І МЕТАТЕЛІВ. Журнал щомісячний,
ЦІНА НА РІК — 12 крб.

„СПОРТ“ ПОДАЄ ЦІКАВИЙ МАТЕРІАЛ З ПИТАНЬ
ЗАРУБІЖНОГО СПОРТУ.

Передплату на 1938 рік приймають усі райбюро і уповноважені
„Союздруку“, поштові філії, кіоски „Союздруку“ і листоноші.

Видавництво „Молодий Більшовик“

Т. в. о. редактора П. Ходченко.
Секретар редакції М. Гільов. Техкерівник С. Бідюкін.
Коректор І. Галактіонов

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків, пров. Фрунзе, 6. Упов-
новажений Головліту 6630. Зам. 811. Тир. 3700. 12 друк. арк.
Пап. ф. 62×94—38 кг. 6 пап. арк. В 1 пап. арк. 122 512 літ.
Здано в роботу 21-XI-37 р. Підписано до друку 10-I-38 р.

